

Stručni rad

STVARANJE ŠKOLSKOG MJUZIKLA UZ DOPRINOS I SURADNJU UČENIKA S POREMEĆAJIMA DUŠEVNOG RAZVOJA

Nina Koletnik

Center za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje

Sažetak

Integracija u društvo osnovno je ljudsko pravo i potreba svih nas, pa tako i pripadnika ranjivih skupina. U ovom članku predstavljamo primjer stvaranja projekta iz područja kulture uz doprinos i sudjelovanje učenika s poremećajima duševnog razvoja i njihove integracije u lokalni kulturni prostor. Mjuzikl „Dom je tamo gdje je srce“ nastao je prema predlošku istoimenog romana za mlade, napisanog u obliku lakog štiva, koji predstavlja autorsko djelo učenika i učitelja Centra za odgoj, obrazovanje i osposobljavanje Velenje (Centra za vzgoju, izobraževanje in usposabljanje Velenje). Cjelokupni projekt iz područja kulture – scenografiju, koreografiju i scenski nastup izvode učenici s poremećajima duševnog razvoja uz podršku mentora.

Ključne riječi: projekt iz područja kulture, mjuzikl, osobe s poremećajima u duševnom razvoju, umjetnost

1. Uvod

Umjetnost predstavlja dio ljudske kulture i područje osobnog rasta te samoostvarenja. Umjetničko stvaralaštvo nije rezervirano samo za natprosječno nadarene pojedince, već je jedna od potreba svakog čovjeka. Osobe s posebnim potrebama i dalje pripadaju jednoj od skupina koja, nažalost, ostaje na margini društva, često isključena iz društvenog života [9]. Međutim, u mnogim političkim dokumentima, npr. Lisabonskoj strategiji i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom naglašava se koncept cjeloživotnog učenja i jednakih mogućnosti za sve pojedince, što znači da bi trebalo pružiti i mogućnosti za umjetničko stvaralaštvo posebnih ciljanih skupina te prilagoditi kulturne aktivnosti pojedincima s različitim karakteristikama.

2. Umjetnost i razvoj stvaralaštva u odgojno-obrazovnom području

Čovjeku je umjetnički izraz svojstven još od doba Homo sapiensa. Dakle, umjetnost je u našoj prirodi, kulturi, u našoj biti. Sposobnost umjetničkog stvaranja nikada nije bila isključivo privilegija umjetnika. Svatko se može umjetnički izraziti. Stvaralaštvo je vrlo širok pojam pa je teško pronaći preciznu definiciju. Riječ »stvaralaštvo« odnosno kreativnost znači tražiti i prikazati nešto novo, s čime se nismo susreli u prošlim iskustvima. Stvaralačka aktivnost predstavlja slobodno stvaranje novog proizvoda koji odražava osobno „ja” pojedinca. Riječ je o procesu u kojem osoba nešto stvara. Stvaranjem izražavamo svoju osobnost, a da nam pri tome nije potrebna posebna nadarenost [5]. Razvoj i poticanje stvaralaštva u području obrazovanja jedna je od temeljnih funkcija suvremenog obrazovnog sustava. Briga o sustavnom kulturnom odgoju podrazumijeva njegovu uključenost u cjelokupni odgojno-obrazovni proces i dostupnost djeci te mladima u okviru javne kulturne infrastrukture. Kulturno-umjetnički odgoj naglašava važnost povezivanja kulture, znanosti i obrazovanja te razvoja stvaralaštva i darovitosti svakog pojedinca. Ciljevi kulturno-umjetničkog odgoja ostvaruju se tijekom cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa u dječjem vrtiću te osnovnoj i srednjoj školi, čime se utječe na razvoj opće kulture [6].

Prema umjetničkom mediju, glavna područja kulturno-umjetničkog odgoja su:

- književnost (proza i poezija),
- glazba,
- izvedbene umjetnosti (drama, ples, opera),
- kulturna baština,
- likovna umjetnost (slikarstvo, kiparstvo, fotografija, arhitektura),
- vizualna umjetnost (film, dizajn i sl.).

U slovenskom osnovnoškolskom kurikulumu likovna i glazbena umjetnost oblikovane su kao samostalni predmeti, dok su ostale vrste umjetnosti dostupne u sklopu izbornih predmeta. Kazališna umjetnost kao samostalan predmet nije formirana ni u jednoj slovenskoj osnovnoj školi. Ovaj oblik aktivnosti odvija se uglavnom u okviru kazališnih kružoka i izbornog predmeta Kazališni klub.

2.1. Osobe s poremećajima duševnog razvoja

Poremećaj duševnog razvoja (u daljnjem tekstu MDR) je neurološki uvjetovan razvojni poremećaj. Djeca s poremećajima duševnog razvoja imaju značajno smanjenu opću intelektualnu razinu funkcioniranja, uključujući smanjene

sposobnosti učenja, zaključivanja i rješavanja problemskih situacija, kao i smanjene sposobnosti apstraktnog razmišljanja i prosuđivanja. Navedeni nedostaci pojavljuju se prije 18. rođendana pojedinca. Osim navedenog, imaju smanjene adaptivne funkcije i vještine, što se očituje u područjima govora i komunikacije, brige o sebi, samostalnosti, socijalnih vještina, sposobnosti učenja i rada, sposobnosti izražavanja praktičnog znanja i brige za vlastitu sigurnost [8].

2.2. Stvaralaštvo osoba s umjerenim poremećajima duševnog razvoja

Liebmann navodi da umjetnost ne zahtijeva niti posebnu nadarenost niti posebnu poremećenost [7]. Posljednjih desetljeća osobe s poremećajima duševnog razvoja kod nas i u svijetu imale su mnogo više prilika angažirati se i dokazati da mogu biti jednako uspješne kao i svi mi. To nastoje postići kroz umjetnički izraz. Stručnjaci u različitim ustanovama, školama i društvima potiču razvoj stvaralaštva kod osoba s poremećajima duševnog razvoja tako što u svoj rad uključuju različita umjetnička područja, omogućujući ovim pojedincima razvijanje vlastitog, jedinstvenog načina izražavanja. Učenici s posebnim potrebama predstavljaju ranjivu skupinu kojoj su potrebni dodatna briga i usmjeravanje tijekom cjelokupnog procesa učenja, kao i vođenje kroz pojedine dijelove stvaranja. Stvaralaštvo osoba s poremećajima duševnog razvoja važno je poticati kroz različite umjetničke aktivnosti, poput likovnog stvaranja, dramskih aktivnosti, glazbene radionice (pjevanje, sviranje instrumenata), plesno-pokretnog stvaralaštva i drugih aktivnosti, koje obogaćuju njihov svakodnevni život. Zahvaljujući umjetničkom stvaranju djeca mogu izraziti svoje osjećaje i smiriti svoje frustracije. Važno je da se u stvaralačkom okruženju osjećaju sigurno i dobrodošlo te da nisu prisiljeni sudjelovati u procesu stvaranja. Osim toga, stvaranje ne bi trebalo biti natjecateljski usmjereno jer pojedinac može izgubiti motivaciju ili se povući u sebe. Kroz umjetničke aktivnosti razvijamo kreativnost, kritičnost, opuštenost i emocionalni doživljaj te sposobnost prihvatanja novoga, a jačaju se i karakterne osobine poput dosljednosti, inicijativnosti, iskrenosti, komunikativnosti, tolerancije i samopouzdanja [10].

2.3. Kazališna umjetnost i mjuzikl

Kazalište je jedan od najstarijih oblika umjetničkog stvaranja koji se razvijao stoljećima. Riječ »kazalište« dolazi od starogrčke riječi koja znači »mjesto za gledanje«. Važnu prekretnicu predstavlja nastanak antičkog kazališta u staroj Grčkoj, koje je preteča modernog europskog kazališta. Prema definiciji, kazalište nije samo mjesto za pripovijedanje i gledanje stvari, već i način utjecaja na kulturu i društvo [1]. Kazališna igra, kao jedna od vrsta kazališne umjetnosti, predstavlja mogućnost uprizorivanja priča pred publikom uz pomoć govora, pokreta, glazbe, plesa, zvuka te predstave ili elemenata dr. vrsta umjetnosti [3]. Mjuzikl je glazbena forma koja se u posljednjih nekoliko desetljeća izvodi na pozornicama diljem svijeta i postaje dostupna širem općinstvu. Prema definiciji, mjuzikl predstavlja kazališnu vrstu koja spaja elemente glume, glazbe (pjevanje i orkestar) i plesa, a oni zajedno čine neraskidivu cjelinu odnosno priču [4]. S aspekta stvaranja, mjuzikl predstavlja jedan od zahtjevnijih oblika kazališne umjetnosti. Zbog svoje raznolikosti i isprepletenosti različitih elemenata: pjevanja, plesa, glume i sl. prezahtjevan je za mlađe učenike u prvom odgojno-obrazovnom razdoblju. Učenicima je mjuzikl najlakše približiti kroz glazbenu bajku, koja je po

formi vrlo slična mjuziklu, samo što nije tako složena. U usporedbi s glazbenom bajkom, mjuzikl je duži, a samim time sadrži više glazbe, teksta ili govora, te plesne i instrumentalne pratnje. Izvodi se u većim prostorima i namijenjen je odraslima i djeci [2].

3. Stvaranje školskog mjuzikla

Tijekom školske 2022./2023. godine, u Centru za odgoj, obrazovanje i osposobljavanje Velenje (u daljnjem tekstu CVIU Velenje), nastao je prema autorskom romanu scenarij za mjuzikl pod naslovom Dom je tamo gdje je srce.

Cjelokupan projekt iz područja kulture proveli su učenici CVIU Velenje uz podršku mentora i učitelja. Sredstva za izvedbu glazbeno-plesne predstave donirala je Općina Velenje, koja je djeci i mladima s poremećajima duševnog razvoja omogućila kulturno-umjetničko stvaranje na pravoj pozornici i time pridonijela integraciji socijalno ranjivih skupina kao ravnopravnih članova lokalne sredine.

Školski mjuzikl koncipiran je kao kulturni projekt s ciljevima:

- umjetničkog stvaranja i predstavljanja mladih s posebnim potrebama u lokalnoj zajednici,
- uspješnog uključivanja mladih s posebnim potrebama u lokalni kulturni prostor,
- povezivanja i suradnje kulturnih i odgojno-obrazovnih institucija za razvoj senzibilnog, kritičkog i kulturno osviještenog općinstva svih generacija.

Mjuzikl pokriva širok spektar umjetničkog stvaralaštva i time pruža mogućnost uključivanja svih učenika koji žele sudjelovati u području stvaranja teksta, scenografije i rekvizita, te se tako izraziti kao glazbeni stvaraoci, pjevači, plesači, glumci ili pomoćnici u zakulisju.

3.1. Stvaranje scenarija

Scenarij za mjuzikl počeo je nastajati u školskoj 2021./2022. godini, kada su učenici 9. razreda prilagođenog programa nižeg obrazovnog standarda na satu obrađivali tematiku školskog autorskog romana pod naslovom „Dom je tamo gdje je srce“. Radnja romana odvija se u Sloveniji. Glavni lik Tim doputuje iz Londona odnosno Ujedinjenog Kraljevstva u Sloveniju i razgledava kulturne te prirodne znamenitosti Slovenije, upoznavajući pritom zanimljive ljude, njihove navike i običaje. Učenici su priču rekonstruirali na različite načine, od ilustriranja do stvaranja samostalnih bilježaka i igre uloga. Rodila se ideja da se prema romanu kreira istoimeni mjuzikl u kojem bi nastupili svi učenici škole s prilagođenim programom.

Oformljen je tim za koordinaciju mjuzikla koji su sačinjavali autorica romana koja predaje u sklopu posebnog odgojno-obrazovnog programa i vodi interesnu aktivnost Dramska igra, učiteljica glazbenog odgoja i učiteljica izbornog predmeta Ples. Scenarij smo osmislili prema romanu, a napisan je u obliku dramske igre u kojoj su dijalozi prožeti plesnim, pjevačkim i glazbenim točkama. Uzimajući u obzir vremensku ograničenost trajanja mjuzikla (60 minuta), radnju romana djelomično smo prilagodili, te su neki dijelovi uklonjeni iz sadržaja. Scenarij se sastoji od 13 scena u sklopu kojih se odvijaju kratki dijalozi između glavnih likova priče, a svaka scena počinje ili završava glazbenim, pjevačkim i plesnim elementima. Dramski tekst kreiran je za svakog pojedinog učenika koji igra određenu ulogu i prilagođen je njegovim specifičnim osobinama, sposobnostima, problemima s pamćenjem, govorom i/ili motorikom.

Tijekom početnih vježbi učitelji su neprekidno vodili i usmjeravali učenike u ponavljanju teksta, redosljedu točaka te u usklađivanju glazbeno-pjevačkih i plesnih točaka. Zahvaljujući višestrukom ponavljanju, učenici su sve samostalnije, suvereno izvodili svoje uloge te komunicirali s ostalim izvođačima.

3.2. Stvaranje scenografije i kostimografije

Scena i kostimi nisu presudni u izvedbi mjuzikla. Njima se želi zainteresirati slušatelja ili gledatelja za program. Glavno značenje nose glazba i dijalog kojima se oblikuje ili pripovijeda priča. U sklopu izvedbe mjuzikla Dom je tamo gdje je srce koristili smo vrlo malo klasične scenske opreme, koja je bila ograničena na komade namještaja poput stolova, stolica i klupa. Pojedine scenske elemente osmislili su učitelji, a u izradi su im pomogli učenici s razvijenom finom motorikom i kreativnim vještinama (npr. stol kralja Matjaža, ulična svjetiljka, zidine dvorca, automobil, kip Franceta Prešerna), koji su prvenstveno rezali, lijepili i bojili pojedinačne dijelove od kartona, stiropora, papira ili drva. Glavni element scenografije bila je audio-vizualna animacija ilustracija mjesta, koje smo projicirali na platno dvorane Doma kulture. Prikazana mjesta dočarala su sadržaj priče, čineći crvenu nit mjuzikla, a ilustrirala ih je učenica s umjerenim poremećajem duševnog razvoja i poremećajem autističnog spektra. U stvaranju mjuzikla izvođači su koristili jednostavne kostime, odjeću i predmete koje su učenici i učitelji posudili ili donijeli od kuće, a neke, posebne kostime sašili smo sami (suknje i prsluci za narodne nošnje, brada za kralja Matjaža, krila za vile).

Slika 1. Glazbeno-plesna točka „Kralj Matjaž”

3.3. Stvaranje glazbeno – pjevačkih točaka i plesnih koreografija

Većinu glazbeno-pjevačkih točaka osmislila je i isplanirala učiteljica glazbenog odgoja koja podučava učenike od 4. do 9. razreda po prilagođenom programu nižeg obrazovnog standarda. U suradnji s učiteljem glazbenog odgoja i učiteljicom koja predaje po posebnom programu, stvorili su klavirsko-gitaristički ansambl koji je tijekom cijelog mjuzikla pratio različite postavbe pjevača i pjevačica te dva pjevačka zbora. Pjesme koje su svirali i pjevali predstavljale su obrade slovenskih narodnih (En hribček bom kupil; Vre, vre vre), popularnih (1000 let - Maraaya; Moja Slovenija, pozdravljena; Križ kraž - Katalena) ili autorskih pjesama (Polijski rap; Dobrodošli v Velenju).

U izvedbi mjuzikla nastupile su i različite skupine učenika koji su pokazali svoje umijeće u folklornim plesovima, polci i izražajnim plesovima. Koreografije su osmislile učiteljice koje su u hodu prilagođavale tempo izvedbe i zahtjevnost plesnih koraka. Mlađe učenike sa slabije razvijenom motorikom u plesu su vodile učiteljice i vještiji učenici, a uključile su se i dvije volonterke iz lokalne većinske osnovne škole. Bilo je potrebno mnogo vježbe i ponavljanja kako bi izvođači plesnih točaka naučili odgovarajuće plesne korake i međusobno se uskladili.

3.4. Predstavljanje mjuzikla

Mjuzikl je premijerno izveden u velikoj dvorani Doma kulture Velenje 18. listopada 2022. Sutradan, 19. listopada 2022. izvedene su još dvije reprize mjuzikla u dopodnevnom i poslijepodnevnom terminu. Autorske ilustracije iz sadržaja mjuzikla bile su izložene u predvorju Doma kulture. Učenici su izradili i simbolične poklone za posjetitelje - pužice od umjetne mase, a zajedno s učiteljima osmislili su i pozivnice, programski letak i reklamne letke. Glazbeno-plesna predstava bila je namijenjena širem općinstvu. Više od 120 učenika i 40 djelatnika nastupilo je pred roditeljima učenika, školskim skupinama i zainteresiranom lokalnom javnosti. Nakon nastupa dobili smo mnogo pozitivnih povratnih informacija od publike, kao i zamolbu da glazbeno-plesnu predstavu ponovimo u budućnosti.

Slika 2. Poziv na mjuzikl

Slika 3. Premijera mjuzikla

4. Zaključak

Umjetnički i kulturni odgoj imaju veliki značaj jer djeci i adolescentima s poremećajima duševnog razvoja pomažu u razvoju njihove kreativnosti, vlastitog identiteta i kulturnog rasta. Predstava koju učitelji i učenici postupno grade i na kraju postavljaju na pozornicu predstavlja jedinstveno iskustvo javnog nastupa za djecu i mlade. Zahvaljujući provedbi projekta iz područja kulture, odnosno izvedbi mjuzikla „Dom je tamo gdje je srce“, omogućili smo učenicima s posebnim potrebama kulturno umjetničko stvaranje i predstavljanje autorskog rada širem općinstvu. Kazališni odgoj, kao dio školskog plana i programa, realiziran je na pravoj kazališnoj pozornici. Učiteljice su započele planiranje izvedbe mjuzikla, a učenike su usmjeravale u upoznavanju značajki mjuzikla i vodile ih kroz neposredno iskustvo nastupa (gluma, pjevanje, ples) uživo, pred općinstvom. Pri tome smo razvijali odgojno-obrazovne i kulturno-umjetničke ciljeve lokalne zajednice. Veliki izazov za nas bila je vremenska ograničenost, jer ovakvi kreativni oblici rada zahtijevaju svoje vrijeme. Osmišljavanje projekta u kojem sudjeluju učenici s posebnim potrebama uz potporu učitelja, važno je i na nacionalnoj razini jer predstavlja primjer dobre prakse u području povezivanja kulturne i školske sredine.

5. LITERATURA

[1] 27. marec – svetovni dan “GLEDALIŠČA”. Dostupno na: <https://www.sledko.si/27-marec-svetovni-dan-gledalisca/> [Pristupljeno 23. 3. 2023.].

[2] Borota, B. (2013). Glasbene dejavnosti in vsebine. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

[3] Gledališče. Dostupno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Gledali%C5%A1%C4%8De> [Pristupljeno 10. 3. 2023.].

[4] Karlin, I. (2005). Od opere do muzikala. Ljubljana: Mladinska knjiga.

[5] Kroflič, R. (2014). Vzgoja preko umetniške izkušnje. Zbornik za spodbujanje demokratičnega emancipiranega dialoga med ponudniki kulturnih dobrin ter obiskovalci (str. 182– 197). Ljubljana: Društvo ŠKUC, Galerija Škuc.

[6] Kulturno-umetnostna vzgoja. Dostupno na: <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/kulturno-umetniska-vzgoja/> [Pristupljeno 17. 3. 2023.].

[7] Liebmann, M. (1994). Art therapy for groups. London: Routledge.

[8] Motnja v duševnem razvoju. Dostupno na: <https://www.otroci-s-posebnimi-potrebami.si/vsebina/otroci-z-motnjami-v-du%C5%A1evnem-razvoju/strokovne-zakonske-razlage/opredelitev-in-zna%C4%8Dilnosti/motnja-v-du%C5%A1evnem-razvoju/> [Pristupljeno 10. 3. 2023.].

[9] Rutar, D. (2015). Sociologija hendikepa in nove družbene prakse. Hendikep, delo in družba: Dodatno usposabljanje dijakov s posebnimi potrebami in zagotavljanje kakovosti prehajanja v delovna okolja (str. 7–76). Kamnik: Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje.

[10] Zabrič, J. (2012). Ustvarjalnost oseb z zmerno motnjo v duševnem razvoju. Diplomsko delo. PeF, Univerza v Ljubljani.